

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ НАЦІЇ ЯК ПОЛІТИЧНОГО ФЕНОМЕНУ В МОДЕРНИХ ТЕОРІЯХ НАЦІЇ ТА НАЦІОНАЛІЗМУ ЄВРОПЕЙСЬКИХ МИСЛИТЕЛІВ

Марко Сорокопуд

*Львівський національний університет імені Івана Франка
Філософський факультет, кафедра теорії та історії політичної науки
вул. Університетська, 1, 79000, м. Львів, Україна
e-mail: marchikus7@gmail.com*

Виявлено сутнісні характеристики нації, її ознаки та концепції в теоріях нації та націоналізму Е. Гелнера, К. Дойча й Е. Сміта. Виокремлено об'єктивні ознаки нації як головні чинники її концептуалізації у поглядах Е. Гелнера, К. Дойча, Е. Сміта. Описано вплив компліментарності - основи формування об'єктивних ознак нації у теорії нації К. Дойча. Проаналізовано вплив націотворення на формування об'єктивних ознак нації в модерній теорії нації Е. Гелнера. Визначено об'єктивні ознаки нації у етнологічній теорії нації Е. Сміта.

Ключові слова: нація, народ, національна ідентичність, ознаки нації, феномен, теорія нації, модерні теорії нації, компліментарність, концептуалізація.

Специфікою модерніського підходу до теорії нації є те, що нація утворилася та набула основних ознак і характеристик у період індустріалізації та модернізації. Представники цієї теорії заперечують існування нації в домодерну епоху.

Вчений Е. Сміт окреслив декілька ключових ознак, притаманних модерніським версіям теорії нації: "першою є визнання могутності й впливовості націоналізму. Друга ознака – модерністи трактують нації як соціологічні спільноти і дають власне визначення цього феномену. Вони також вважають, що явища, котрі характеризують націю, виникли у модерну епоху. Зі закінченням даної епохи нації та націоналізм відійдуть у минуле" [3; с. 138]. Ще однією характеристикою нації є те, що вона бачиться як культурна побудова, на основі чого еліти для захисту власних інтересів, сприяють творенню національної ідентичності у суспільстві.

Найповніше модерніська теорія нації розкрита у працях Е. Гелнера, К. Дойча та Е. Сміта. Ці дослідники, хоча й належать до однієї теорії, але мають свої особливості стосовно формування концепції та визначення ключових ознак нації. Так, К. Дойч – представник комунікативної теорії нації, Е. Гелнер – етатистської, а етнічна теорія нації найґрунтовніше розкрита Е. Смітом. Кожен із підходів має низку особливостей, котрі ми спробуємо виявити у процесі нашого дослідження.

Існує чимало термінів, що відображають бачення національного – етнічність, нація, націоналізм, народ, національна ідентичність. Однак, усі ці феномени так чи інакше бачаться через призму нації та її ключових ознак. Нація і похідні від зазначеного слова дефініції та категорії: націобудівництво, націогенез, національна ідея, та ін. – часто використовують у сучасному лексиконі. Відтак кожен учений застосовує попередні напрацювання, досвід країни, яку він вивчає, і на основі цього виділяє критерії, ознаки, за котрими можна стверджувати, що цей феномен є не етносом, чи народом, а саме нацією. Різноманітність полягає також у вимогах,

традиціях і специфіці однієї дисципліни, переважно тієї, представником якої є науковець. Результатом цього є різні підходи, котрі фактично неможливо класифікувати у певні моделі чи напрями, адже кожний має специфічні властивості. Саме тому ми розглянемо наукові концепції феномену нації, окремих науковців і на основі їхніх поглядів спробуємо сформуванати власне бачення нації та її ключових ознак.

Щоб описати основні властивості та ознаки нації потрібно широке коло цих ознак та властивостей. Проте що ширше коло, то більше винятків, яким вони можуть бути непритаманними. Тому формування універсального визначення, аби зрозуміти на основі чого відрізняється нація від інших суспільних груп, фактично неможливе. Різні науковці пропонують власні визначення цього феномену.

Так, К. Дойч – представник комунікативної теорії нації та націоналізму, ґрунтовно описав її основні положення та сутність. Його теорія значно вплинула на розвиток досліджень у різноманітних галузях знань і на розвиток націоналізму. Поняття, що використовував К. Дойч, і висновки, котрих він дійшов у праці "Націоналізм та соціальна взаємодія", позначились на багатьох дослідженнях нації та націоналізму. вчені, які намагались розв'язати конкретні й теоретичні потреби, зв'язані з цією проблематикою, використовували елементи підходів запропонованих К. Дойчем.

Однак теорія викликала і чимало запитань та зауважень, оскільки пропонувала об'єктивно проаналізувати націю та мала відвертий модернізаційний характер: "Критики зазначали, що високий рівень компліментарності характерний також для багатьох домодерних спільнот і суспільств. При чому "модерність" трактували як імператив, визначальну і необхідну умову поступу націй" [2].

Розглянемо детальніше основні характеристики й ознаки нації, поняття та категорії, відповідно – сутність комунікативної теорії нації, проаналізувавши працю К. Дойча "Націоналізм та соціальна взаємодія".

Отже, на початку своєї праці дослідник зазначає: для того, щоб зрозуміти процеси націоналізму та національності, необхідно створити певну концептуальну модель, яка відповідатиме основним вимогам, у наслідок чого можна буде цілісно розглянути практичні й теоретичні проблеми, які виникають за розглядом процесів та категорій теорії нації та націоналізму. Для успішного формування моделі необхідно, щоб вона могла пояснювати й передбачати розвиток певних прикладних явищ, відтак ця модель має сприяти передбаченню подій, забезпечити можливість хоча би частково контролювати їх процеси та розвиток у суспільстві, формулювати нові питання, створювати методи визначення необхідних фактів, що може призвести до створення нових ідей.

Відповідно К. Дойч намагався віднайти набір понять, для визначення необхідних таким умовам: "Кожен концепт повинен бути операціональним. Він повинен бути чітко визначеним у термінах можливих спостережень або вимірювань, на яких він ґрунтується та з допомогою яких його можна було б перевірити. Він має бути націлений на якісь подальші спостереження чи експерименти. Кожний концепт повинен бути «критичним». Концепт не повинен бути настільки багатозначним та гнучким, щоб підійти під усі можливі емпіричні результати"[4; с. 546]. Саме завдяки таким концептам, можливе формування і створення моделі аналізу нації та

націоналізму, визначення їхніх основних понять, категорій і розв'язання практичних та теоретичних проблем, пов'язаних з визначеною проблематикою.

Для опису процесів теорії нації та націоналізму доводиться використовувати декілька концептів одночасно. Тому необхідно виокремити вимоги, котрим повинен відповідати сам опис: "Він має застосовуватися до поведінки як індивідів, так і груп. Він має застосовуватися як до раціональної, так і до так званої «ірраціональної» поведінки груп або індивідів. Він мусить використовувати як дані, які можна одержувати встановленими зовнішніми способами, так і суб'єктивні дані, доступні тільки з інтроспекції, а також доступні непрямим чином – з літератури" [4; с. 546]. Коли опис буде відповідати цим вимогам, а концепти – концептуальним вимогам, ця теорія зможе ефективно пояснювати явища пов'язані з нацією та націоналізмом. Існує необхідність використовувати доступні можливості та знання спеціалізованих дисциплін названої проблематики, отже – використовувати їхні здобутки у межах тих ділянок, де їх можна застосувати.

Термін нація у праці К. Дойча розглядається у значенні спільноти, але існує чимало наукових праць, де термін "нація" використовується в значенні культури. Традиції, знання, цінності, норів, звичаї передаються каналами культури, і належать до основних її складових. У такому випадку концепт дає лише спрощену модель реальності, але буде відображати сутність кожного збірного поняття: "Поняття того, що мають спільного між собою знання, цінності, традиції, новини, чутки та накази, було розроблено комунікаційними інженерами. Вони назвали це інформацією" [4; с. 548].

Суспільства чи спільноти – взаємопов'язані товари та послуги, які вони виробляють і обмінюють. Інформація – своєрідний продуктом культури, що виробляється, відбирається та каналізується. К. Дойч зазначає: такі речі як залізниця, друкарський верстат, стіни – предмет суспільства. Дорожній знак, абетка, табу становлять предмет культури. Тобто культура символізує ознаки й характеристики предметів, котрі найточніше їх виражають, і оперує ними в різноманітних процесах: "Суспільство комунікує матеріальними товарами або вкладанням енергії, яке називають працею; культура комунікує зразками. Це можуть бути зразки розміщення об'єктів у просторі - від кераміки та орнаментів до знарядь та будівель, або зразки дії, – ігри, танці, чи моделі добродесної поведінки" [4; с. 549].

Поняття "національність" передбачає єднання значної кількості людей зі середнього та нижчого класів, пов'язаних з регіональними центрами та провідними соціальними групами каналами соціальної комунікації, економічним спілкуванням. Націоналісти перетворюють народ на національність, коли здобудуть та використовуватимуть владу задля народу.

У всіх цих випадках національності перетворюються на нації, якщо отримують реальну силу для підтримання своїх прагнень. Коли їхні націоналістичні члени досягають успіху і стара або нова державна організація опиняється в їхньому розпорядженні, тоді нація стає суверенною і з'являється національна держава

До основних понять, що використовує К. Дойч, аби пояснити свою теорію належить поняття "компліментарність". У найзагальнішому розумінні воно передбачає взаємну відповідність елементів, їхню здатність бути приналежними до певної структури, а головними ознаками є взаємодоповнення та взаємозамінність. Компліментарність найповніше виявляється через засоби комунікації та спілкування.

Необхідними компонентами для цього процесу є історична пам'ять, символи, звички, спосіб мислення для успішної реалізації принципу компліментарності, ці компоненти повинні бути зрозумілі всім індивідам спільноти.

Зазначено, що ця дана теорія має функціоналістський характер, адже націю визначають не за набором певних ознак, а за певними функціональними можливостями, у нашому випадку – комунікативними. Комунікативна теорія К. Дойча має також інструменталістський характер, адже створення нації та національної держави можливе лише за умов наявності бажання та діяльності або провідних суспільних груп, або "націоналістів".

Наступна концепція нації – теорія нації Е. Гелнера. Важко визначити остаточно, до якого із підходів належать ідеї та теорії дослідника. Радше їх можна зарахувати до певного синтезуючого розуміння у структурно-функціональному та модернізаційному аспектах. Коли аналізувати ознаки нації, категорії та саме визначення нації за Е. Гелнером, тоді ідеї дослідника синтезують культурологічний та етатистський підходи до розуміння феноменів нації та націоналізму.

Е. Гелнер розглядає націю за принципом культурної спільності, тобто певна сукупність осіб культурної групи, об'єднаних неорганічними зв'язками, засобом комунікації – це мова, на її основі формуються ідеї, почуття, прагнення та звички як окремих індивідів так і соціальних груп, тобто формується культурна спільність. Етатистська концепція полягає у тому, що нація повинна мати суверенну владу, яка поширюється на всіх її членів та здійснюється на конкретно визначеній території, уподібнює представника нації до громадянина. У пошуках відповіді на питання про те, що таке нація, за яких умов і під впливом яких чинників виникає це явище, Е. Гелнер прагне використовувати теоретичні досягнення обох підходів до розуміння сутності нації.

Специфіка підходу Е. Гелнера до теорії нації полягає в тому, що первинні, вихідні визначення нації, котрі існували у XIX – першій половині XX століть, він переосмислює, на основі чого і створює власну теорію. З попередніх, вихідних визначень дослідник зберіг лише те, що виникнення держави, як політико-історичного феномену можна визначити за допомогою простеження взаємозв'язку та взаємовпливів між категоріями: "нація", "держава", "націоналізм", "спільність культури".

До основних позицій Е. Гелнера належить та, що передбачає розгляд взаємозв'язку держави і нації. Він вважає, що цей інститут покликаний охороняти правопорядок, і забезпечує цю функцію за допомогою спеціалізованих органів. Оскільки сучасні дослідники держави мали нові характеристики, порівняно із доіндустріальними, він наголошує: формування індустріального суспільства створило нові соціальні й політичні інститути, трансформували попередні інститути, сформувало нове бачення національних спільнот, національної самосвідомості та національної ідентичності. Ми проаналізуємо основні ідеї теорії нації Е. Гелнера у праці "Нації та націоналізм".

Отже, дослідник наголошує: визначення нації пов'язане зі серйозними труднощами і для розуміння важливості нації він порівнює її з державою. Окрім цього перші організації людей, не обов'язково були державами. Дослідник наголошує, що нація є відмінним феноменом: "Навпаки, уявлення про людину без нації, здається, викликає далеко більшу напругу в сучасній уяві. Людина без нації кидає виклик

визнаним нормам і тому провокує відчуження"[1]. Однак це не означає, що нація первинна соціальна спільнота. Це – вид спільноти, який характерний, можливо, усім державам світу, але він виник, так як і держава, завдяки певній сукупності обставин.

Для того, аби визначити ознаки й сутність нації необхідно, чіткіше визначити взаємозв'язок, схожі характеристики виникнення і подальшого становлення держави та нації, а також те, яке значення мав цей взаємовплив: "Фактично нації, як і держави, зумовлені певною сукупністю обставин, а не загальною необхідністю. Ні нації, ані держави не існували в усі часи і за будь-яких обставин. Націоналізм стоїть на тому, що вони призначені одна для одної; що одна без другої неповна і що це породжує трагедію" [1]. Відповідно, нації та держави – не обов'язкові інститути та феномени, не єдиний спосіб інтегрування суспільства. Це сталося випадково. Націоналізм вважає: нація і держава невіддільні, хоча ці феномени виникають не одночасно; іноді державні інститути зумовлюють формування нації, іноді нація зумовлює утворення держави.

Подальшим кроком для дослідження феномену нації є те, що Е. Гелнер визначає дефініцію для цього феномену: "Двоє людей належать до однієї нації тоді й лише тоді, коли їх об'єднує одна культура, яка, у свою чергу, означає систему ідей, знаків, зв'язків, способів поведінки та спілкування" [1]. Це визначення наголошує на функціональному аспекті, діяльній особливості членів нації. Тобто, за допомогою певної системи знаків та символів індивіди однієї нації спілкуються, а внаслідок цього між ними утворюються різноманітні зв'язки. Вони подібні як і способи поведінки цих індивідів у різноманітних ситуаціях. Щоб точніше відобразити свої погляди, Е. Гелнер наводить ширше визначення нації: "Двоє людей належать до однієї нації тоді й лише тоді, коли вони визнають свою належність до цієї нації. Інакше кажучи, нації робить людина, нації є витвором людських переконань, вірності і солідарності" [1]. Для визначення, що індивіди є представниками однієї нації необхідно, щоб у межах певної території, соціальна група, до якої належить індивід, визнала певні права й обов'язки. Відповідно формується система норм, котрі індивіди визнають легітимними на основі того, що вони є членами однієї спільноти.

Однак визначення можна застосовувати не лише для виокремлення націй, але й інших суспільних груп: партій, команд, клубів, а також про різноманітних соціальних класів, які формуються не на основі національного принципу, а на основі різноманітних видів діяльності, які не передбачають національну ідентичність як первинну. Е. Гелнер доходить висновку, стосовно першої форми виокремлення нації з інших суспільних груп: "Воля, згода, ідентифікація ніколи не були відсутні на людській сцені, навіть коли їх супроводжували розрахунок, страх та інтерес" [1]. Специфіка полягає у тому, що для цього визначення притаманні і раціональні, й ірраціональні компоненти.

Отже, Е. Гелнер є представником модерніської теорії нації. Його концепція нації складається із двох основних положень. По-перше, на його думку, нація повинна формуватись на основі культури, адже двоє людей належать до однієї нації тоді й лише тоді, коли їх об'єднує єдина культура. Ознаки нації, з культурологічного погляду, – спільні знаки, ідеї, зв'язки, способи поведінки та спілкування. По-друге, на думку дослідника, лише ті двоє людей, котрі визнають належність до нації, можуть зараховуватись до однієї нації. У цьому випадку формується певна система ознак та

цінностей нації: спільні переконання, вірність, солідарність, взаємні права й обов'язки, спільна територія та мова.

Поняття нації взаємопов'язані з поняттям "націоналізм". Е. Гелнер зазначає, що націоналізм – теорія політичної легітимізації, яка потребує, щоб етнічні кордони не перетинались із політичними й етнічними кордонами у межах держави, не відокремлювали правителів від інших громадян. Дослідник зазначає: саме на основі того, що етнічні кордони не завжди перетинаються із державами існує певна соціальна напруженість. На землі є велика кількість потенційних націй. Однак кількість потенційних націй значно переважає кількість життєздатних держав. Саме тому територіальне політичне утворення може стати етнічно однорідним, коли будуть знищені, вигнані чи асимільовані всі чужинці.

Е. Сміт – представник етнологічної концепції, яку іноді називають етніцистською концепцією нації. Цей підхід наголошує на культурній та історичній спадщині суспільної групи, він популярний серед сучасних дослідників теорії нації. Саме завдяки Е. Сміту, який найповніше дослідив й проаналізував етнічну теорію нації та націоналізму, історична соціологія стала одним з провідних напрямів вивчення цих понять. У загальному розумінні, для представників зазначеної теорії нація – найбільша група, найбільший колектив, які коли-небудь знала людська історія. Е. Сміт, окрім кількісного складу соціальної групи, вирізняв такий чинник формування, існування та розвитку нації, як закони колективної соціальної поведінки. Дослідник також сформулював своє визначення нації, визначив її основні ознаки й характеристики. Окрім самого феномену нації, Е. Сміт досліджував також націоналізм, і визначив його типологію.

Російський учений М. Мнацаканян вважає, що Е. Сміт – суспільно визнаний лідер модерністського напрямку в царині теорії нації, найавторитетніший учений у цій галузі знань. Учений наголошує, що сам Е. Сміт вважає себе представником "етно-символізму". За останні 30 років у світ вийшло чимало праць, статей і монографій Е. Сміта, з поміж них – "Теорія націоналізму", "Національна ідентичність", "Етнічні витоки нації", у них простежуємо акцентування на етнічних початках формування нації та національних рухах. Альтернативним варіантом визначення концепції нації вченого, М. Мнацаканян вважає історико-етнічний. За допомогою цієї теорії, чітко спостерігаємо процес формування нації, її відмінності й особливості на кожному етапі формування. Зауважимо, що Е. Сміт відкидає абстрактні схеми, загальні роздуми про націю, котрі зводять її до ілюзії, створеної за допомогою мислення.

Різні дослідники неоднаково оцінюють доробок Е. Сміта, хоча можна остаточно встановити інституції. Сам дослідник розглядав такі феномени, як нація, націоналізм, національна ідентичність, держава, їх взаємозв'язок, основи формування та функціонування. У межах дослідження, ми найбільшу увагу приділятимемо саме терміну "нація", його головних ознак та характеристик.

Отже, у праці "Національна ідентичність", Е. Сміт формулює визначення нації, описує її головні ознаки та характеристики. Відповідно дослідник формулює власне визначення нації: "Нація – це велика, вертикально інтегрована і територіальна мобільна група зі спільними громадянськими правами і почуттями колективності, а також з однією чи кількома спільними характеристиками, які відрізняють її членів від членів подібних груп, котрі можуть бути їхніми союзниками чи противниками" [2]. На засадах цього визначення можна виявити ознаки, притаманні нації: територія,

вертикальна інтегрованість, громадянські права, національна ідентичність, що постає через почуття колективності, а також наявність інших подібних за сутнісними ознаками, але відмінними за характеристиками соціальними спільнотами, на основі чого і формується національна ідентичність. Зазначимо також, що група, яка не відповідає своїм наповненням всім ознакам нації, не може називатись завершеною, сформованою нацією.

Одне з головних положень Е. Сміта: «Нація утворюється із етнічної групи, а певні положення нації – на засадах трансформації з етнічної групи до самої нації: чимало націй формувалось передусім навколо домінуючої етнічної групи. Етноси, за визначенням, пов'язані з певною територією, ймовірні кордони нації великою мірою визначені міфами і спогадами панівного етносу" [6]. Однак сама нація – поняття ширше, ніж етнічна група: Нація, як уже сказано – це сукупність людей, що має власну назву, спільну історичну територію, спільні міфи та історичну пам'ять, масову громадську культуру, однакові економічні й однакові юридичні права для всіх членів, – це спільнота, що має спільні міфи та спогади. До того ж нація – теж територіальна спільнота: "Та якщо у випадку з етносами зв'язок з територією може бути лиш історичний та символічний, то у випадку з нацією він фізичний і реальний: нації володіють територіями" [5]. Різниця між нацією й етнічною групою полягає ось у чому: нація має суверенітет, вона здійснює свою волю на території, де існує, розвивається; етнічна група має символічний зв'язок із територією, заснований на спогадах та міфах. Нація потребує елементів етнічності, хоча і трапляються нації, у котрих не існує даних елементів, але їх завжди можна розвинути. Проте нація обов'язково має спільні міфи, спогади про територію, на якій перебуває.

Різницю між нацією й етнічною спільнотою дослідник вбачає у тому, що в етнічній спільноті не існує певних характеристик нації. У них не виникає потреби жити на територіальній батьківщині, оскільки культура спільноти не поширена на всіх членів, вона не може бути громадянською, адже і саме поняття громадянства відсутнє. Відсутні також економічні ознаки – економічна єдність та суспільний поділ праці, яка є однією поряд із політичною та культурною взаємодією, з основ існування й розвитку нації. Також не діють юридичні норми, які поширюються на всіх членів суспільства. Адже ці характеристики нації утворюються на підвалинах соціальної взаємодії й історичних обставин, унаслідок чого утворюється нація.

Формування нації, Е. Сміт наголошує, на засадах етнічних критеріїв не є певним законом і не поширюється на всі нації. Однак актуальність розгляду нації саме через призму етнічності полягає ось у чому: "По-перше, з погляду історії перші нації формувались, як ми побачимо згодом, на основі етнічних ядер доновітньої доби; по-друге, етнічна модель соціологічно плідна; І, по-третє, потреба викувати, байдуже з яких приступних культурних елементів, зв'язну міфологію й символізм культурно-історичної спільноти всюди стає найголовнішою умовою національного виживання та єдності" [6]. Отже, держави, котрі формувались на підґрунті етнічної спільноти, мали великий культурний вплив, а також, надали певний зразок творення нації іншим країнам у світі. Суть "соціологічної плідності" етнічної моделі нації, полягає в тому, що вона припасовується до держав новітнього і досвітнього виду спільноти. Також і саме будівництво культурної взаємозалежності між міфами та територією, формує національну єдність.

Проаналізувавши основні модерні теорії, доходимо висновку: найповніше на нашу думку, сутність модерніської теорії нації можна простежити в Е. Гелнера, К. Дойча та Е. Сміта. Ці дослідники, хоча й належать до однієї теорії, але мають особливості стосовно формування концепції та визначення ключових ознак нації. Відповідно, К. Дойч – представник комунікативної теорії нації, Е. Гелнер – етатистської, а етнічна теорія нації доступно розкрита Е. Смітом. Кожен із підходів має низку особливостей. Отак, К. Дойч у праці "Націоналізм та соціальна взаємодія" розвиває комунікативну модель теорії нації та націоналізму. Він наголошує, що необхідна концептуальна модель із набором концептів, котрі відповідали б таким критеріям: кожен концепт повинен бути операціональним, плідним, та критичним. Для опису потрібно декілька концептів. Саме тому опис має відповідати заданим вимогам: застосовуватися до поведінки індивідів і груп; застосовуватися до раціональної й ірраціональної поведінки груп або індивідів; поєднувати різні спеціальні знання, щоб уможливити обмін та перекомбінацію знань, здобутих різними галузями.

Концепція нації Е. Гелнера складається із двох основних положень. По-перше, на його думку, нація повинна формуватись на засадах культури, адже двоє людей належать до однієї нації тоді й лише тоді, коли їх об'єднує культура. Ознаки нації, з культурологічного погляду – спільні знаки, ідеї, зв'язки, способи поведінки та спілкування. По-друге, на думку дослідника, лише ті двоє людей, які визнають належність до нації, можуть належати до однієї нації. У цьому випадку формується певна система ознак та цінностей нації: спільні переконання, вірність, солідарність, взаємні права й обов'язки, спільна територія та мова. Поняття нації в нього є взаємопов'язані з поняттям "націоналізм". Е. Гелнер зазначає: націоналізм – теорія політичної легітимізації, яка вимагає, щоб етнічні кордони не перетинались із політичними та держави не виокремлювали правителів від інших громадян.

Найповнішу характеристику нації серед представників модерніського підходу визначив Е. Сміт, формуючи дві базові моделі нації – західну, громадянську та східну, етнічну. Головне положення східної моделі: нація розглядається спільнотою людей, об'єднаних спільним походженням, народною культурою, мовою та звичаями. Західна модель: члени нації пов'язані спільною історичною пам'яттю, міфами, символами і традиціями, історичною територією, а також такими чинниками як політико-юридична рівність членів, спільна громадянська культура й ідеологія.

На засадах східної та західної моделі трактування нації Е. Сміт дає певне загальне визначення нації, це – сукупність людей, що має власну назву, спільну історичну територію, спільні міфи й історичну пам'ять, масову громадську культуру, однакові економічні та юридичні права для всіх членів, спільні міфи та спогади.

Він вирізняє певну сукупність ознак характерних для більшості націй західного, громадянського та східного, етнічного типу: відмінні культурні риси, котрі дають змогу виокремлювати "ми" від "вони", членів спільноти від тих, хто до неї не входить; наявність історично успадкованої спільної території; відносно великі розміри території та чисельність населення; зовнішньополітичні відносини з іншими подібними спільнотами; існування спільних для даної групи колективних почуттів і системи лояльностей; безпосереднє членство в цій групі з рівними правами громадянства для всіх її членів.

Список використаної літератури

1. Гелнер Е. Нації та націоналізм [Електронний ресурс] / Е. Гелнер. – Режим доступу: <http://litopys.org.ua/gellner/gel.htm>
2. Касьянов Г. Теорія нації та націоналізму [Електронний ресурс] / Г.Касьянов. – Режим доступу: <http://litopys.org.ua/kasian/kas.htm>.
3. Мнацаканян М. О. Нации и национализм. Социология и психология национальной жизни / М.О. Мнацаканян. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2004. – 387 с.
4. Націоналізм: антологія / упор. О. Проценко, В. Лісовий. – К.: Смолоскип, 2000. – 872 с.
5. Сміт Е. Д. Національна ідентичність [Електронний ресурс Е.Д. Сміт. – Режим доступу: <http://litopys.org.ua/smith/smi02.htm>
6. Терешковец П. Современные теории нации – Дойч, Геллнер, Смит, Грох и др. [Електронний ресурс] / П. Терешковец. – Режим доступа: <http://www.polissya.eu/2011/01/sovremennye-teorii-nacii-groh-smit.html>.

Стаття надійшла до редколегії 15.04.2014

Прийнята до друку 10.05.2014

**THE NATION CONCEPTUALIZATION AS A POLITICAL PHENOMENON IN
MODERN NATION THEORIES AND IN THE NATIONALISM OF EUROPEAN
POLITICAL SCIENTISTS**

Marko Sorokopud

*Ivan Franko National University of Lviv
Institute of Philosophy, Department of theory and history of political science
Universytetska st., 1, 79000, Lviv, Ukraine
e-mail: marchikus7@gmail.com*

The study identified the essential characteristics of a nation, its characteristics and highlighted the modern role of nation concepts in theories of nationalism written by E. Gellner, K. Deutsch and E. Smith. The author distinguished objective evidence of the nation as key factors in its conceptualization in the theories of E. Gellner, K. Deutsch and E. Smith. The impact of complementarity as a basis for the formation of objective evidence of the nation in the theory of Karl Deutsch was described. The influence on the formation of nation-building as an objective evidence of the nation in modernist theory of E. Gellner was defined. The article focused on characterizing of the objective evidence of the nation in ethnological theory nation of E. Smith.

Key words: nation, folk, national identity, national characteristics, the phenomenon, the theory of nation, nationalism, national identity, modern nation theory, complementarity, conceptualization.

**КОНЦЕПТУАЛИЗАЦИЯ НАЦИИ КАК ПОЛИТИЧЕСКОГО ФЕНОМЕНА В
СОВРЕМЕННЫХ ТЕОРИЯХ НАЦИИ И НАЦИОНАЛИЗМА ЕВРОПЕЙСКИХ
МЫСЛИТЕЛЕЙ****Марко Сорокопуд**

*Львовский национальный университет им. Ивана Франко
Философский факультет, кафедра теории и истории политической науки
ул. Университетская, 1, 79000, Львов, Украина
e-mail: marchikus7@gmail.com*

Выявлено сущностные характеристики нации, ее признаки и концепции в теориях нации и национализма Э. Гелнера, К. Дойча и Э. Смита. Выделено объективные признаки нации как основные факторы ее концептуализации во взглядах Э. Гелнера, К. Дойча и Э. Смита. Описаны влияние комплементарности – основы формирования объективных признаков нации в теории нации К. Дойча. Проанализировано влияние нации на формирование нации в модернистской теории нации Э. Гелнера. Этнологичность теории нации Э. Смита.

Ключевые слова: нация, народ, национальная идентичность, признаки нации, феномен, теория нации, национализм, национальное сознание, современные теории нации, комплементарность, концептуализация.